

Місячний Економічний Моніторинг України

- Президент закликав населення до обговорення його пропозиції щодо проведення конституційної реформи, яка має перерозподілити політичну владу в країні.
- Зростання цін на зерно спонукало Президента призначити розслідування, результатами якого стало порушення численних кримінальних справ, у тому числі арешт колишнього віце-прем'єр міністра Л. Козаченка.
- У 2003 році платіжна дисципліна енергогенеруючих компаній погіршилась.
- У 2002 році сальдо рахунку поточних операцій досягло 3,1 млрд. доларів США.
- Парламент прийняв у другому читанні нову редакцію закону про податок на доходи фізичних осіб, що передбачає єдину ставку податку на рівні 15%.
- Україна успішно виконала перші пікові зобов'язання по єврооблігаціях у 2003 році.
- Комерційні банки відчули тимчасову нестачу ліквідності.

**№4 (30)
Квітень
2003**

Населення: 48 млн.
Промислове виробництво/ВВП: 30,5 %
Сільськогосподарське виробництво/ВВП: 13,4%
Інвестиції/ВВП: 20,3%
Експорт: Росія 22%, ЄС 17%
Імпорт: Росія 34%, ЄС 20 %

Політика: Президент закликав до конституційної реформи

Президент України звернувся до населення з закликом до проведення конституційної реформи та її публічного обговорення. У своєму зверненні він конкретизував пропозицію, виголошену у попередній промові 24 серпня 2002 року. Головна ідея запропонованої реформи – трансформація України з президентсько-парламентської у парламентсько-президентську республіку. Така реформа обмежить повноваження новообраного президента та підвищить відповідальність Верховної Ради.

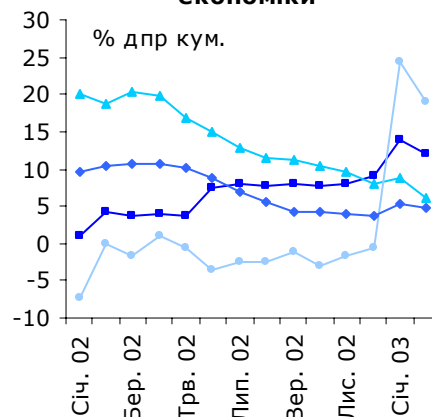
Реакція офіційного Києва на війну в Іраку була суперечливою. З одного боку, Верховна Рада схвалила пропозицію Президента України щодо відправлення батальйону хімічного, бактеріологічного та радіоактивного захисту до Кувейту. Хоча українські офіційні органи підкреслили захисну роль України у війні, а Міністр зовнішніх справ А. Зленко виключив можливість участі українського батальйону у будь-яких діях за межами Кувейту, США внесли Україну до списку 48 країн, які входять до антиіракської коаліції. З іншого боку, Верховна Рада схвалила заяву "У зв'язку з агресією США та Великобританії проти Іраку", в якій закликала до невідкладного припинення використання військової сили на території Іраку. У заяві також міститься заклики повернутися до мирного врегулювання ситуації в Іраку через механізми ООН.

Реальний сектор: Показник зростання реального ВВП у 2002 році було збільшено до 4,6%

Держкомстат переглянув свою оцінку економічного росту у 2002 році. Згідно з новими, однак все ще попередніми результатами, реальний ВВП зріс на 4,6% дпр, а не на 4,1%, як повідомлялось раніше. З боку попиту, споживання домогосподарств було головним джерелом зростання, тоді як роль накопичення основного капіталу залишилась доволі незначною. Швидке зростання експорту у другій половині 2002 року призвело до посилення ролі зовнішнього попиту у зростанні. З боку виробництва, найбільше зростання доданої вартості відбулося у обробній промисловості, оптовій та роздрібній торгівлі, а також сільському господарстві.

Протягом перших двох місяців року реальний ВВП зріс на 7,2% дпр, тим самим продовживши динаміку, започатковану у січні

Зростання доданої вартості у деяких секторах економіки

- обрабна промисловість
- оптова та роздрібна торгівля
- будівництво
- с/г та лісове господарство

Джерело: Держкомстат

Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультаций
 вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
 Тел. (+38044) 228-6342
 Факс (+38044) 228-6336
 E-mail: institute@ier.kiev.ua

<http://www.ier.kiev.ua>

2003 року. Найвищі темпи зростання доданої вартості спостерігалися у обробній промисловості (12% дпр) та будівництві (19% дпр). У той же час, сільське господарство, а також оптова та роздрібна торгівля, які були головними рушіями росту на початку минулого року, продовжують втрачати свої позиції. Сільське господарство зросло на 4,8% дпр, тоді як темпи росту торгівлі становлять 6% дпр.

Галузеві тенденції: Ціни на зерно зростають

Сільське господарство. Через погані погодні умови, що поставили під загрозу врожай 2003 року, значні обсяги експорту зерна у другій половині 2002 року, а також нещодавно розповсюджену інформацію про завищення оцінки врожаю зернових у минулому році, учасники ринку зерна очікують зниження запасів зерна в Україні у 2003 році і відповідного зростання цін на нього. Під впливом таких очікувань фермери почали утримуватись від продажу зерна, сподіваючись заробити на підвищенні ціни в майбутньому. Як результат, ціни на зерно почали зростати вже у січні-березні поточного року.

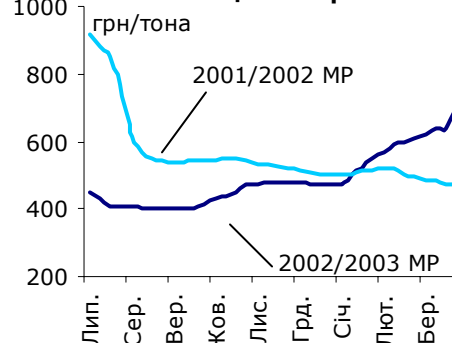
Зважаючи на те, що хліб є соціально важливим продуктом в Україні, ціни на хліб та зерно завжди знаходилися під контролем влади, а ринок зерна був предметом постійних інтервенцій та адміністративного регулювання. Для попередження зростання цін на хліб Державний резерв України почав продавати зерно та пшеничне борошно у деяких регіонах. Більш того, Міністерство аграрної політики заклало зернотрейдерів відкласти виконання підписаних експортних контрактів на поставку зерна та продати борошномельну пшеницю на внутрішньому ринку. Цього разу влада вдалась навіть до більш серйозних заходів. На вимогу Президента, Генеральна прокуратура провела розслідування ситуації на ринку зерна. В процесі цього розслідування, було порушено 90 кримінальних справ (станом на кінець березня), у тому числі проти колишнього віце-прем'єр міністра Л. Козаченка, якого було нещодавно заарештовано. Не кажучи про невідповідність базовим принципам ринкової економіки, така діяльність суттєво підвищує ризик ведення бізнесу на ринку зерна та може значно загальмувати розвиток галузі.

Енергетика. Енергогенеруючі компанії, підпорядковані Міністерству палива та енергетики, значно скоротили платежі за спожитий природний газ, поставлений "Нафтогазом" у 2003 році. У період з січня до середини березня рівень оплати за природний газ становив лише 22%. У той же час надходження коштів на рахунки цих компаній від оптового ринку електроенергії були набагато вищими і склали 71% у січні-лютому 2003 року. Погіршення платіжної дисципліни головним чином пов'язано з неспроможністю "Нафтогазу" відключити від газопостачання компанії, що підпорядковані міністерству. Пом'якшення бюджетних обмежень для цих компаній, ймовірно, матиме негативний вплив на загальну платіжну дисципліну в країні та створить ланцюг заборгованостей до бюджету.

Зовнішній сектор: Сальдо рахунку поточних операцій значно підвищилось у 2002 році

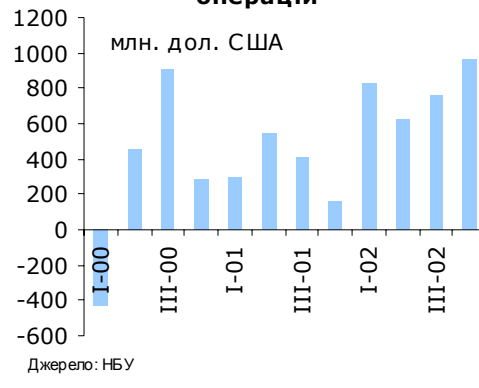
У 2002 році сальдо рахунку поточних операцій зросло на 126% дпр, перевищивши 3,1 млрд. доларів США. Зростання відбулося завдяки росту двох складових: балансу товарів та послуг та поточних трансфертів. Щодо торгівлі товарами, серед важливих причин росту були сприятлива ситуація, що склалася на світовому ринку металопродукції, а також бум експорту зерна. Позитивна тенденція у торгівлі послугами головним чином пояснюється попередньо узгодженим підвищенням ціни на транзит газу в другій половині минулого року.

Ціна на борошномельну пшеницю в Україні

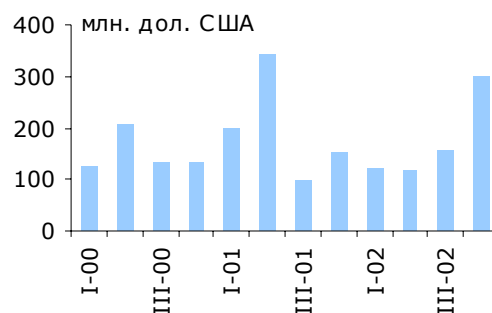
Джерела: УкрАгроКонсалт; Міністерство аграрної політики України
Примітка: наведено EXW (ex works) ціну; МР -- маркетинговий рік

Динаміка рахунку поточних операцій

Джерело: НБУ

Прямі іноземні інвестиції

Джерело: НБУ

За даними НБУ, притік прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в 2002 році знизився на 20% дпр до 693 млрд. доларів США, в той час як відтік портфельних інвестицій подвоївся і у 2002 році досяг 1,7 млрд. доларів США. Якщо динаміка ПІІ може бути пояснена високим ризиком, який іноземні інвестори приписують українській економіці, відтік портфельних інвестицій, схоже, був проявом "втечі капіталу".

У березні Україна зробила декілька успішних кроків на шляху приєднання до СОТ. А саме, було підписано ще три протоколи про доступ на ринки товарів та послуг - з Європейським Союзом, з Чеською та Словацькою Республіками. Підписання протоколу з ЄС, одним з основних гравців на світовому ринку, має полегшити для України досягнення угод і з іншими країнами, особливо з країнами - кандидатами на вступ до ЄС.

Фіскальна політика: Нові ставки податку на прибуток громадян схвалені у другому читанні

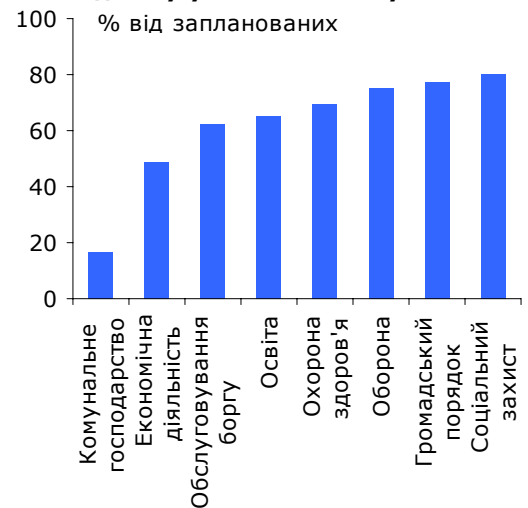
Парламент прийняв у другому читанні Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб", запропонований депутатом Сергієм Терехініним. Відповідно до законопроекту, ставка податку на доходи фізичних осіб становитиме 15%. Декілька важливих питань були перенесені на третє читання. А саме, встановлення зменшеної ставки на рівні 13% на перехідний період до 1 січня 2006 року та збільшення неоподаткованого мінімуму до рівня мінімальної зарплати (на сьогодні 185 грн.). Цей проект суттєво відрізняється від діючого законодавства: зараз доходи громадян оподатковуються за ставками 10, 20, 30 та 40% залежно від рівня доходу. Зниження ставки податку є дуже різким і, за умови прийняття закону, призведе до значного зменшення податкового тягаря для громадян. В той же час, наповнення місцевих бюджетів може опинитися під загрозою, оскільки надходження від податку на доходи є основним джерелом доходів місцевих бюджетів. Однак, можливо, що виведення доходів населення з тіньового сектору сприятиме розширенню бази оподаткування і принаймні частково компенсує втрати бюджетів.

Станом на 1 березня, профіцит державного бюджету досяг 1,78 млрд. грн. Доходи загального фонду були виконані приблизно на 97% від плану завдяки стійкому притоку податкових надходжень. Основною причиною профіциту є недовиконання видатків (75% за два перших місяця року), частина яких була призупинена з метою забезпечити своєчасність пікових платежів за єврооблігаціями, запланованих на середину березня. Сума платежів становила близько 2 млрд. грн., що дорівнює 36% всіх зовнішніх виплат, запланованих на цей рік. Наступний великий платіж має відбутись у вересні.

Монетарна політика: Виконання зобов'язань за зовнішніми запозиченнями вплинуло на банківську систему

Призупинення видатків бюджету через необхідність сплачувати зовнішні борги призвело до накопичення значних сум на єдиному рахунку Державного казначейства в НБУ. Як наслідок, ці гроші не пройшли звичайним шляхом через банківську систему, що спричинило значне зниження ліквідності комерційних банків, яке відразу ж вплинуло на ринок міжбанківських кредитів. Процентна ставка за кредитами overnight зросла до 12% річних, тобто до найвищого рівня принаймні за останній рік. Для підтримки ліквідності комерційних банків НБУ активно використовував механізм рефінансування. В результаті стабільність було швидко відновлено і міжбанківська процентна ставка знизилась до початкового рівня, не спровокувавши підвищення інших ставок. В той же час, зменшення валютних резервів НБУ, викликане зовнішніми виплатами, було частково компенсовано інтервенціями на

Виконання витрат державного бюджету у січні - лютому 2003

Джерело: Держ авне казначейство

Динаміка міжбанківської процентної ставки за кредитами overnight

Джерело: Український фінансовий сервер

валютному ринку, що останнім часом постійно відбуваються завдяки надлишковій пропозиції іноземної валюти експортерами.

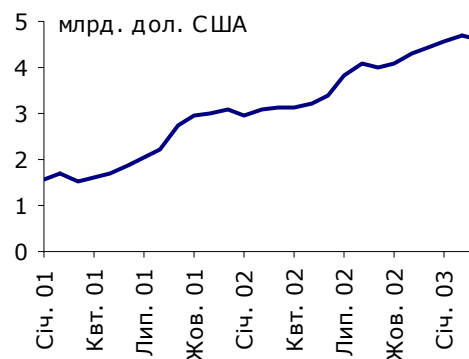
У березні продовжилось уповільнення росту монетарної бази та прискорення інфляції. Монетарна база зросла на 24,4% дпр, а споживчі ціни підвищились на 4,3% дпр.

Фінансові ринки: Продовжується лібералізація валютного ринку

Валютний ринок. НБУ продовжує поступову лібералізацію валютного ринку. В березні було скасовано обмеження щодо максимального 5-відсоткового відхилення готівкового валютного курсу від офіціального. Крім того, Національний банк дозволив комерційним банкам купувати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку без наявності зобов'язань в цій валюті. Ці заходи дозволять банкам швидше реагувати на зміни на світових валютних ринках та хеджувати ризики.

Банківський сектор. У відповідь на постійні звернення народних депутатів до Національного банку із запитом надати інформацію, що містить банківську таємницю, НБУ звернувся до Конституційного суду з проханням визначити законність таких запитів. Рішення суду не прояснило ситуацію. Суд визнав право народних депутатів запитувати інформацію, що містить банківську таємницю, в той же час наголошуючи, що НБУ не зобов'язаний її надавати. Відтепер НБУ має розглядати кожен запит окремо і в кожному випадку надавати обґрунтовану відповідь заявнику.

Ліквідні міжнародні резерви НБУ

Джерело: НБУ

Економічні Тенденції		IVкв 01	Iкв 02	IIкв 02	IIIкв 02	IVкв 02	Грд.	Січ.	Лют.	Бер.
Зростання ВВП (реальне)	% дпр	5,7	3,8	4,5	3,5	...	...	7,7	6,7	...
Зростання ВВП (реальне, кум.)	% дпр	9,1	3,8	4,3	4,1	4,6	4,6	7,7	7,2	...
Промислове виробництво (реальне)	% дпр	14,2	3,1	5,8	6,0	7,0	7,0	11,6	10,8	...
С/госп. виробництво (реальне, кум.)	% дпр	9,9	11,1	9,2	3,0	1,9	1,9	5,2	4,3	...
ІСЦ	% дпр	6,1	2,2	-1,1	-1,1	-0,6	-0,6	-0,1	2,5	4,3
ІВЦ	% дпр	0,9	-0,5	4,0	4,9	5,7	5,7	6,8	6,8	9,9
Експорт (дол. США, кум.)*	% дпр	9,5	1,5	2,4	6,9	10,7	10,4"	22,7"	...	...
Імпорт (дол. США, кум.)*	% дпр	14,1	-2,1	0,9	4,7	4,9	7,6"	31,1"	...	...
Торгівельний баланс товарами (кум.)	млрд. дол. США	0,20	0,14	0,2	0,37	0,98	0,98"	0,15"	...	...
Поточний рахунок, на кінець періоду	млрд. дол. США	1,40	0,72	1,32	2,09	3,17	x	x	x	x
Поточний рахунок	% ВВП	3,7	9,0	7,5	7,2	7,6	x	x	x	x
Міжнародні резерви	млрд. дол. США	3,09	3,11	3,41	4,02	4,42	4,42	4,56	4,71	4,60
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	37,4	49,9	38,0	42,9	33,6	33,6	27,2	25,4	24,3
Сер.відс.ставка за кредитами у грн.**	% річних	29,6	27,7	25,0	20,1	19,5	19,5	18,6	17,7	17,9
Обмінний курс, середній	дол. США	5,30	5,32	5,33	5,33	5,33	5,33	5,33	5,33	5,33
Обмінний курс, середній	євро	4,74	4,66	4,88	5,24	5,33	5,42	5,65	5,75	5,74

ДЖЕРЕЛО: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, власні розрахунки

" Місячні дані наведені тільки для експорту/імпорту товарами (джерело: Держкомстат)

квартальні дані містять експорт та імпорт товарів та послуг (джерело: НБУ)

* Зростання у доларовому виразі

** Середньозважена відсоткова ставка за кредитами у гривнях (НБУ)

Основні Економічні Показники		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Номинальний ВВП	млрд. грн.	54,5	81,5	93,4	102,6	130,4	173,0	201,9	220,6
Номинальний ВВП	млрд. дол. США	37,0	44,6	50,2	41,9	31,6	31,8	37,4	41,4
Зростання ВВП (реальне)	% дпр	-12,2	-10	-3	-1,9	-0,2	5,9	9,1	4,6
Промислове виробництво (реальне)	% дпр	-12,0	-5,1	-0,3	-1,0	4,0	12,4	14,2	7,0
Сільськогосп. виробництво (реальне)	% дпр	-3,6	-9,5	-1,9	-9,8	-6,9	9,8	9,9	1,9
ІСЦ, в середньому за період	% дпр	376,4	80,2	15,9	10,6	22,7	28,2	12,0	0,8
ІСЦ, на кінець періоду	% дпр	181,7	39,7	10,1	20,0	19,2	25,8	6,1	-0,6
ІВЦ, в середньому за період	% дпр	488,9	52,1	7,7	13,2	31,5	20,9	8,6	3,1
ІВЦ, на кінець періоду	% дпр	172,1	17,3	5,0	35,4	16,0	20,8	0,9	5,7
Експорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	2,6	19,1	0,0	-13,4	-7,9	17,9	9,5	10,7
Імпорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	1,5	17,4	2,0	-14,0	-19,1	18,9	14,1	4,9
Поточний рахунок	млрд. дол. США	-1,2	-1,2	-1,3	-1,3	0,9 ^o	1,2 ^{oo}	1,4	3,1
Поточний рахунок	% ВВП	-3,1	-2,7	-2,7	-3,1	2,9	3,8	3,7	7,5
Чисті прямі іноземні інвестиції	млрд. дол. США	0,3	0,5	0,6	0,7	0,5	0,6	0,8	0,7
Міжнародні резерви	млрд. дол. США	1,1	2,0	2,4	0,8	1,1	1,5	3,1	4,4
Бюджетний баланс***	% ВВП	-6,9	-5,1	-6,8	-2,7	-2,1	-0,7	-1,9	0,8
Загальний державний борг	% ВВП	40,9	25,0	30,3	49,4	61,4	44,5	37,4	34,4
Зовн. борг (загальний)	% ВВП	26,3	20,5	19,4	38,4	50,0	32,5	26,8	24,7
Грошова база, на кінець періоду	% дпр.	132,3	38,0	44,6	21,9	39,3	39,9	37,4	33,6
Обмінний курс, середній	дол. США	1,5	1,8	1,9	2,4	4,1	5,4	5,4	5,3
Обмінний курс, на кінець періоду	дол. США	1,8	1,9	1,9	3,4	5,1	5,4	5,3	5,3
Обмінний курс, середній	євро	1,9	2,3	2,1	2,8	4,4	5,0	4,8	5,0
Обмінний курс, на кінець періоду	євро	2,3	2,4	2,1	4,0	5,2	5,1	4,7	5,5

ДЖЕРЕЛО: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, IFS, власні розрахунки

*** Бюджетний баланс розрахований за новою методологією, що застосовується з 2002 року.

"Мінус" означає дефіцит бюджету

^o Вартість товарів, переданих у власність Росії згідно з міжурядовою угодою про розподіл Чорноморського флоту, підписаною у травні 1997 року, на загальну суму 726 млн. дол. США не врахована.

^{oo} Вартість авіакомплексів, переданих у власність Росії як частина боргу за газ, згідно з міжурядовою угодою, підписаною у жовтні 1999 року, на загальну суму 274 млн. дол. США не врахована.

Скорочення

дпк до попереднього кварталу

дпр до попереднього року

дпм до попереднього місяця

кум. кумулятивно